

Makedonian ja Albanian etnis-poliittinen tilanne vuosina 1903–1904
Reginal Wyonin ja Edith Durhamin kuvausten mukaan

Oulun yliopisto
Historiatieteet
Historian kandidaatintutkielma
12.12.2019
Antti Hiltunen

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	3
1. MAKEDONIAN KYSYMYS – BALKANIN ONGELMIEN ILMENTYMÄ	7
1.1 Ilindenin kapinan jälkeen – pelkona uusi kapina?	8
1.2 Ilindenin siviilien ja kapinallisten kohtalo	11
2. ALBANIAN KYSYMYS – ALBANIALAISTEN IDENTITEETTIÄ RAKENTAMASSA	17
2.1 Albanian liike	17
2.2 Albanian kansan elpyminen – koulutus- ja kielikysymys	21
LOPPULAUSE	24
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	26
LIITE	27

JOHDANTO

Tutkielma käsittelee Makedonian ja Albanian etnis-poliittisia kysymyksiä 1900-luvun alussa Reginal Wyonin ja Edith Durhamin kirjojen pohjalta. Osmanien valtakunta oli alkanut heiketä 1800-luvulla Balkanin niemimaalla, ja 1800-luvun loppuun mennessä Balkanilla siihen kuuluivat enää Albania ja Makedonia.¹ Nämä alueet koostuivat monesta eri etnisestä ryhmästä ja uskonnosta. Alueella eli turkkilaisia, bulgaareja, kreikkalaisia, serbejä, albaaneja ja valakeja.² Niemimaalla alkoivat Serbia, Bulgaria ja Kreikka ajaa omia intressejään. Sen lisäksi suurvalloilla etenkin Venäjällä, Itävalta-Unkarilla ja Italialla oli kiinnostusta ja omia pyrkimyksiä Balkanin alueeseen. Aihe on ajankohtainen siksi, että Balkanilla on edelleen kipupisteitä. Esimerkkinä Makedonian³ nimestä käyty kiista Pohjois-Makedonian ja Kreikan välillä. Kreikalla on maakunta nimeltä Makedonia, jonka vuoksi se ei voinut hyväksyä Makedonia nimistä valtiota. Maat pääsivät nimikiistassa sopuun vuonna 2018 ja molempien maiden parlamentit hyväksyivät 2019 tammikuussa, että Makedonian nimeksi tulee Pohjois-Makedonia. Toisena esimerkkinä on Serbiaan kuulunut Kosovo, joka julistautui itsenäiseksi vuonna 2008. Serbia ei hyväksy tätä. Monet valtiot ovat tunnustaneet Kosovon itsenäiseksi valtioksi.

Tutkimuksessa tarkastellaan Reginald Wyonin ja Edith Durhamin tulkintoja Makedonian ja Albanian tilanteesta. Tutkimuskysymykset ovat seuraavanlaiset: 1. Mitkä etniset ryhmät näkyivät tai erottuivat Makedoniassa ja Albaniassa? 2. Millä tavalla ja millaista vastakkainasettelua oli? 3. Miten ulkovallat pyrkivät vaikuttamaan ja edistämään intressejään alueella?

Tutkimuksen kannalta keskeinen käsite on etninen ryhmä. Hugh Seton-Watson määritelmän mukaan kansat kuten etniset ryhmät on perinteisesti määritelty sen perusteella, mikä niitä yhdistää. Yhteinen alkuperä, syntyperä, kieli, kulttuuri ja historia, määrittelevät saman kansakunnan jäseniä.⁴

¹ Vickers 1995, 34.

² Jelavich 1983, 89.

³ Liite 1.

⁴ Danforth 1995, 13.

Lähdeaineistona on Edith Durhamin teos *The Burden of the Balkans* (1905) ja Reginald Wyonin teos *The Balkans from within* (1904). Molemmat kirjat kertovat Ilinden-Preobrazhenien kansannousun jälkeisestä ajasta. Molemmat kirjoittajat kuvaavat kirjoissa ympäröivää luontoa sekä kohtaamiaan ihmisiä alueella. Durham tuli paikalle auttaakseen kapinan uhreja.⁵ Molemmat kirjailijat ovat julkaisseet kirjat selvittääkseen Makedonian kysymyksen tuoreeltaan. Molemmat kirjailijat olivat paikalla ajallisesti 1904 vuoden puolella Ilindenin kapinan jälkeen. Kirjoista ei selviä, ovatko he olleet jo kapinan aikaan Balkanilla. Kuitenkin Durham omassa kirjassaan ilmoittaa matkansa alkaneen 23.12.1903 Makedoniassa.⁶

Reginald Wyon oli omien sanojensa mukaan brittiläinen kirjeenvaihtaja.⁷ Muuta hänestä ei sitten ole paljon kerrottavaa kuin, että hän on julkaissut kaksi kirjaa Balkaniin liittyen. Toisen kirjan nimi on *The Land of the Black Mountain* (1903). Edith Durham oli matkailija ja tunnettu antropologista teoksista Balkanista. Hän matkusti paljon Balkanilla 20 vuoden aikana vuodesta 1900 lähtien. Hän kirjoitti monta kirjaa Balkaniin ja erityisesti Albaniaan liittyen. Hänen teoksiaan ovat *Through the Lands of the Serb* (1904), *High Albania* (1909) ja *Some Tribal Origins, Laws and Customs of the Balkans* (1928), joista *High Albania* on tunnetuin.

Tutkimus on aikalaiskuvausten sisällönanalyysiä ja poliittista historiaa. Käytän metodina vertailevaa analyysiä. Vertailen kahden brittiläisen aikalaiskuvausta Makedonian ja Albanian tilanteesta. Tarkastelen, miten heidän havainnot ja päätelmät eroavat toisistaan. Vertailevassa analyysissä tutkitaan kahden tai useamman eri lähteen eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä.⁸

Balkanin historiaa on tutkittu paljon antiikista tähän päivään asti. Suomenkielinen Balkanin tutkimus keskittyy lähinnä 1990-luvun Balkanin sotiin. Barbara Jelavichin *History of the Balkans twentieth century* (1983) sekä Stefan Pablowitchin *History of Balkans 1804-1945* (1999) käsittelevät yleisluontoisesti Balkanin tilannetta 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Wesley Gewehrin

⁵ Durham 1905, 219.

⁶ Durham 1905, 110.

⁷ Wyon 1904, 162.

⁸ Kock 2003, 40–41.

The Rise of Nationalism in the Balkans (1967), Loring M. Danforthin *The Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism In A Transnational World* (1995) ja Tom Gallagherin *Outcast Europe: the Balkans 1789-1989 From the ottomans to Milosevic* (2005) toivat esiin samoja asioita Makedonian tilanteesta korostaen eri asioita. Miranda Vickers *The Albanians: A Modern History* (1995) ja Noel Malcolm *Kosovo: a short history* (1998) molemmat käsittelivät Albanian liikettä sekä Albanian kehitystä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa.

1800-luvun loppupuolella Makedonian alueesta käytiin kiistaa Bulgarian, Serbian ja Kreikan välillä. Kaikilla valtioilla oli omat historialliset perustelunsa, miksi Makedonia kuuluisi heille. Makedoniassa ei ollut tarkkoja tunnustettuja poliittisia rajoja. Makedonian alue jaettiin Osmanivaltakunnassa kolmeen eri provinssiin, jotka olivat Selanik, Kosovo, ja Monastir.⁹

Venäjä ajoi pan-slaavilaista liikettä, joka oli voimakkaimmillaan 1860-1870-luvuilla ja Venäjällä oli johtava rooli siinä. Liikkeen yhtenäisyyden piti tapahtua Venäjän ehdoilla. Balkanin katoliset slaavit eivät tätä ymmärtäneet ja heitä pidettiin yleisesti slaavilaisina pettureina. Balkanilla olevien kansanliikkeiden odotettiin edistävän Venäjän arvovaltaa ja valtaa sekä ottavan ohjeet vastaan Pietarista.¹⁰

Vuosina 1875 Bosnian kapina ja 1876 Bulgarian kapina aiheuttivat itäisen kriisin. Osmanit murskasivat molemmat kapinat raa'asti. Heinäkuussa vuonna 1876 Venäjä ja Itävalta-Unkari sopivat Balkanin jakamisesta. Sopimuksessa Itävalta-Unkari sai Bosnian ja Hertsegovinan ja lupasi olla puuttumatta Venäjän toimiin Balkanilla. Venäjä julisti sodan Osmanivaltakunnalle (Venäjä-Turkin sota 1877-1878) tukien Bulgariaa kapinassa.¹¹

Venäjän voitettua sodan, allekirjoitettiin San Stefanon rauhansopimus vuonna 1878. Rauhansopimuksessa sovittiin Suur-Bulgarian perustamisesta Venäjän suojeluksen alla. Ranska, Saksa, Iso-Britannia, Itävalta-Unkari ja Italia olivat huolissaan, että rauhansopimuksen myötä Venäjän valta laajentuisi Balkanilla. Sen takia haluttiin järjestää Berliinin kongressi, jossa voitaisiin ratkaista itäinen

⁹ Jelavich 1983, 89.

¹⁰ Gallagher 2005, 43–44.

¹¹ Gallagher 2005, 44.

kysymys ja vähentää Venäjän valtaa Balkanilla.¹² Kongressi järjestettiin vuonna 1878. Balkanin valtiot eivät osallistuneet siihen, vaikka heidän sallittiin lähettää edustajia esittämään näkemyksiään heidän etujaan koskevista asioista.¹³ Kongressi pyrki ratkaisemaan uskonnollisten vähemmistöjen ongelmat uusissa valtioissa, jotka syntyivät Balkanille Osmani-imperiumista.¹⁴

Makedonia ja Albania pysyivät osana Osmanivaltakuntaa, mutta molemmat alkoivat 1800-luvun lopulla puolustaa omia kansallisia etujaan ja vaatimuksiaan. Albanialaiset pyrkivät säilyttämään perinteiset oikeutensa Balkanilla. Albanialaisilla oli pelko, että muut Balkanin kansat hävittäisivät heidät. Vuonna 1878 albanialaiset perustivat The League of Prizrenin saadakseen huomiota Berliinin kongressissa sekä tiedottaakseen Albanian kansan olemassaolosta ja heidän erillisistä kansallisista eduistansa Balkanilla.¹⁵ Kongressi ei tunnustanut Albanian kansaa/kansalaisuutta eikä Albanian kysymystä otettu enää myöhemminkään kongressissa esille. Kongressi piti Albaniaa enemmän maantieteellisenä kokonaisuutena kuin kansallisena kokonaisuutena.¹⁶ Esimerkiksi Bismarck sanoi kongressissa, ettei ole Albanian kansaa.¹⁷

Marraskuussa vuonna 1893 Makedonian slaavit puolestaan perustivat vallankumouksellisen organisaation VMRO:n (Internal Macedonian Revolutionary Organization)¹⁸. Heidän tavoitteenansa oli perustaa oma valtio.¹⁹ VMRO:lla oli kilpailija Macedonian supreme comittee, joka tunnetaan myös nimillä supremist tai external organization. Sen tarkoituksena oli liittää Makedonia Bulgariaan.²⁰ VMRO, nationalistit, sosialistit ja erilaiset poliittiset liikkeet aloittivat pyhän Elian päivänä 2.8.1903 kansannousun, mikä tunnetaan Iinden-Preobrazhenien kansannousuna. Kansannousu tapahtui Monastirin provinssissa. Osmanit vastasivat kansannousuun tukahduttamalla sen

¹² Vickers 1995, 32–33.

¹³ Gallagher 2001, 47.

¹⁴ Pablowitch 1999, 113.

¹⁵ Gallagher 2005, 49.

¹⁶ Vickers 1995, 34–35.

¹⁷ Pablowitch 1999, 148.

¹⁸ Danforth 1995, 37.

¹⁹ Troebst 2001, 60.

²⁰ Jelavich 1983, 211–212.

väkivalloin ja kansannousu päättyi marraskuussa.²¹ Bulgaria ei ollut valmis kansannousuun, eivätkä muut valtiot halunneet puuttua kansannousuun.²²

²¹ Dantforth 1995, 51.

²² Pablowitch 1999, 168.

1. MAKEDONIAN KYSYMYS – BALKANIN ONGELMIEN ILMENTYMÄ

Suurin kysymys Balkanin poliittisessa tilanteessa oli 1800-luvun lopussa alkanut Makedonian kysymys, joka huipentui 1900-luvun alussa. Makedonian aluetta ei haviteltu taloudellisista syistä, sillä se ei ollut kovin tuottoisaa aluetta.²³ Sen sijaan Bulgaria, Serbia ja Kreikka havittelivat aluetta kolmesta syystä: 1. laajentaakseen omaa valtiota 2. rautatien hallitseminen antaisi taloudellisen etuaseman 3. Kaikkein tärkeimpänä alueen kontrollointi antaisi vahvan strategisen aseman sekä koko Balkanin niemimaalle että Konstantinopoliin nähden.²⁴ Myös muut Euroopan imperiumit myönsivät Makedonian strategisen arvon.²⁵

Bulgaria, Serbia ja Kreikka vaativat Makedoniaa itselleen historiallisilla, etnisillä ja kielellisillä perusteluilla.²⁶ Jokainen valtio lähetti Makedoniaan omia pappeja, opettajia ja sissiryhmiä, jotka terrorisoivat paikallisia ihmisiä, pakottaakseen makedonialaiset hyväksymään joko Serbian, Bulgarian tai Kreikan kansallisen identiteetin.²⁷ Durham tuo esille esimerkiksi, että jotkut ihmiset Makedoniassa uskoivat Makedonian kuuluvan Bulgarialle.²⁸

Osmanivaltakunnan monikulttuurisuus oli antanut eri uskontokunnille ja etnisille ryhmille mahdollisuuden elää rinnakkain monikansallisilla alueilla. Tähän rinnakkaiseloon tuli säröä 1800-luvulla, kun Osmanivaltakunta alkoi rappeutua poliittisesti ja taloudellisesti. Balkanilla poliittinen nationalismi houkutti sen puolesta vihamielisiin kuviteltuihin yhteisöihin. Tämä avasi kristittyjen ja muslimien välille konflikteja, jotka kärjistyivät 1800-luvun lopussa. Samalla se jakoi kahtia Osmanien valtakunnassa aiemmin yhtenäisenä pysyneet Balkanin ortodoksiset kansat.²⁹

²³ Jelavich 1983, 90.

²⁴ Jelavich 1983, 208.

²⁵ Vickers 1995, 49.

²⁶ Danforth 1995, 28.

²⁷ Danforth 1995, 51.

²⁸ Durham 1905, 119.

²⁹ Gallagher 2005, 35.

Saksalaisen filosofi Johann Gottfried Herderin mukaan jokainen kansa on kansa, jolla on oma kansallinen syntyperänsä ja oma kielensä.³⁰ Balkanin ideologit omaksuivat italialaisen nationalistin Mazzinin idean, jossa kansa on valtio ja koko valtio on yksi kansa. Myös vallankumousvuosi 1848 Euroopassa sekä Italian ja Saksojen yhdistyminen 1860- ja 1870-luvuilla itsenäisiksi valtioiksi, rohkaisivat Balkanin kansoja pyrkimään itsenäisyyteen Osmanivaltakunnasta.³¹

Balkanin uusia valtioita ei kovin helpolla hyväksytty. Itävalta-Unkari halusi laajentua Balkanille osmanien vallan heiketessä, minkä takia se pyrki murskaamaan Balkanin kansojen kansalliset vaatimukset.³² Monet Euroopan monikansallisten valtioiden hallitsijat alkoivat yhtenäistämään kaikkia oman valtion kansoja yhdeksi kansakunnaksi. Tämän takia he alkoivat hallinnollisista syistä käyttämään tiettyä kieltä valtioissa.³³ Eurooppalaiset valtiot eivät kovin herkästi kannattaneet uusia kansallisia valtioita, koska se olisi vaikuttanut oman maan muihin kansallisuuksiin. Vaikkakin Berliinin kongressissa muodostettiin uusia valtioita Balkanille, tehtiin se Euroopan imperiumien etuja ajatellen, ei niinkään Balkanin kansojen eduksi.³⁴

1.1 Ilindenin kapinan jälkeen – pelkona uusi kapina?

Ilindenin kapinan jälkeen Venäjä ja Itävalta-Unkari pyrkivät ratkaisemaan Makedonian ongelman esittämällä reformeja, jotka tunnetaan Mürtzeg ohjelmana. Ohjelman tarkoituksena oli saattaa Makedonia kansainvälisen kontrollin alle. Maa olisi jaettu alueisiin, joita ulkovallat valvoisivat, ja Venäjä sekä Itävalta-Unkari olisivat vastuussa yleisestä valvonnasta. Ohjelma ei vastannut Makedonian polttaviin ongelmiin kilpailevien kansojen vaatimuksista Makedoniasta. Makedoniassa ei päästy aloittamaan Mürtzegin ohjelmaa tai muita reformeja, sillä vuonna 1908 alkoi Nuoren Turkin vallankumous. Tämä esti uusien näkemyksien tulon Makedonian tilanteeseen.³⁵

³⁰ Anderson 2007, 111.

³¹ Gallagher 2005, 35–42.

³² Gallagher 2005, 48.

³³ Anderson 2007, 132–137.

³⁴ Gallagher 2005, 47.

³⁵ Gewehr 1967, 81–82.

Bulgariaalaisten ja kreikkalaisten välillä ristiriitoja lisäsi Balkanin ortodoksisen kirkon jakaantuminen kahtia. Bulgarianlaiset saivat perustaa oman ortodoksisen kirkon vuonna 1870, koska bulgarialaiset olivat kuuluneet kreikan ortodoksisen kirkon alle ja kreikkalaiset eivät voineet hyväksyä Bulgarian omaa ortodoksista kirkkoa. Kirkkojen kahtiajaon jälkeen molemmat kirkot alkoivat kilpailla Makedonian slaavilaisen väestön uskollisuudesta.³⁶ Wyonin mukaan Venäjä mahdollisti bulgarialaisen kirkon perustamisen.³⁷

Durham tuo esille, että kristinuskon jakaantuminen vaikeutti oloja. Uskonnolliset kiistat olivat alkaneet jo keskiajalla ennen osmanien tuloa ja 1800-luvulla käytiin katkeraa opillista kiistaa.³⁸ Hänen mukaansa Venäjä kasvatti valtaansa Balkanin ortodoksikirkkoissa. Vaikka osmanien sulttaani oli luvannut suojella kristinuskoa, hän oli sallinut Venäjän edustaa itseään ortodoksikirkkoissa.³⁹

Wyon tuo esille, kuinka kreikkalainen piispa oli tehnyt haittaa kristitylle asialle Makedoniassa. Piispa vihasi bulgarialaisia ja Bulgarian kirkkoa. Tämän takia hän toimi yhdessä osmanien kanssa. Wyonin mukaan osmanit olivat tuhonneet kreikkalaiskyliä, mutta piispa syytti tästä bulgarialaisia.⁴⁰

Durhamin mukaan Ilindenin kapinan tapahtumien takia monille Balkanin tilanteesta kiinnostuneille oli syntynyt uskomus, että melkein kaikki turkkilaiset toisin sanoen kaikki muslimit olivat paheellisia ja kaikki makedonialaiset toisin sanoen kristityt olivat hyveellisiä tässä kapinassa.⁴¹ He uskoivat ne kauheudet, joita he lukivat lehdistä kristittyjen noustessa kapinaan muslimihallitsijoiden hirmuvaltaa vastaan.⁴² Durhamin mielestä Balkanin niemimaan ongelmat pyrittiin rajaamaan Makedonian kysymykseen ja se ongelma esitettiin muslimien ja kristittyjen välisenä taisteluna.⁴³

Durhamin mukaan ”kreikkalaiset ja serbialaiset pelkäsivät, että tulisi uusi kansannousu, joka saisi Euroopan tukemaan Bulgarian pyrkimyksiä”⁴⁴

³⁶ Danforth 1995, 39.

³⁷ Wyon 1904, 165.

³⁸ Durham 1905, 29–30.

³⁹ Durham 1905, 59.

⁴⁰ Wyon 1904, 113–114.

⁴¹ Durham 1905, VII.

⁴² Durham 1905, VII.

⁴³ Durham 1905, 15.

⁴⁴ Durham 1905, 199.

Balkanilla. Durhamin mielestä oli mahdotonta saada uudistusjärjestelmää toimivaksi ja sen tarkoitus oli ainoastaan edesauttaa Venäjän ja Itävalta-Unkarin pyrkimyksiä sekä vallankasvua Balkanin alueella. Tästä huolimatta hän toivoi, että muutkin maat tulisivat tähän valvomiseen mukaan Venäjästä ja Itävallasta huolimatta.⁴⁵

Durham tuo esille, kuinka Monastirin⁴⁶ kaupungissa serbialaiset, kreikkalaiset, bulgarialaiset ja valakit rakensivat kouluja, joissa he opettivat, mihin kansallisuuteen kansan tulisi kuulua. Monastirin alueen kehitykseen olivat eniten panostaneet Venäjä ja Itävalta-Unkari. Alueen slaavilaiset ihmiset rakastivat Venäjää, sillä he näkivät Venäjän ainoana kristillisenä valtiona ja bulgarialaisen kirkon suojelijana. Alueen albanialaiset sen sijaan vihasivat Venäjää, koska se tuki slaavilaisia kansoja. Itävalta-Unkari oli siellä avuksi kaikelle ja toivoi tätä kautta saavansa alueen vallattua itselleen.⁴⁷ Koulutuksessa vanhemmat halusivat kouluttaa lapsensa sen maan kansalaisiksi, miksi itsensä kokivat. Tämä ei aina ollut mahdollista, sillä aina ei ollut tarjolla sellaista koulua, joka tarjoaisi vanhempien haluamaa koulutusta tai ei ollut varaa mennä muualle, missä sitä tarjottaisiin. Tällöin joutui käymään toisen kansan koulua, sillä alueella. Esimerkiksi serbialaisvanhemmat eivät voineet kouluttaa lastaan alakoulua pidemmälle serbialaiseksi. Nämä serbialaislapset joutuivat käymään bulgarialaiskoulua, jolloin heistä koulutettiin bulgarialaisia.⁴⁸

Wyonin mukaan bulgarialaisten ja makedonialaisten yhteys lakkasi olemasta osmanien toimesta. Silti heille jäi kansallisuuden kipinä jäljelle, jonka tuhosi kreikkalainen papisto. Kreikkalainen papisto poltti kansalliskielisiä pyhiä kirjoituksia ja syntyperäiset papit karkotettiin. Lisäksi he auttoivat osmanilaisia bulgarialaisten sorrossa. Samoin kuin tekevät nytkin Makedoniassa. Wyon odotti, että Makedoniassa kävisi nyt samoin kuin vuonna 1875, jolloin Bosniassa puhkesi kapina, joka ajoi koko Balkanin liekkeihin. Vaikkei Bulgaria

⁴⁵ Durham 1905, 199.

⁴⁶ Bitola nykyiseltä nimeltään.

⁴⁷ Durham 1905, 117.

⁴⁸ Durham 1905, 176.

noussut Ilindelin kapinassa osmaneja vastaan,⁴⁹ Bulgaria menetti kapinan jälkeen mahdollisuutensa saada Makedonian alue itselleen.⁵⁰

Kreikka, Serbia ja Bulgaria pyrkivät vaikuttamaan eri keinoin Makedonian ihmisiin saadakseen alueen itselleen. Koulutus oli yksi merkittävimmistä tekijöistä Makedonian slaavilaisen väestön uskollisuuden saamisessa. Ortodoksikirkkojen jakaantuminen lisäsi ristiriitoja ja kilpailua slaavilaisen väestön uskollisuudesta. Myös paikallisen väestön terrorisoiminen ja uhkaileminen liittymään kapinaliikkeeseen, aiheuttivat tuhoisia seurauksia paikalliselle väestölle. Erityisesti Venäjä ja Itävalta-Unkari olivat vahvasti vaikuttamassa alueen kehitykseen. Molemmat kirjailijat tuovat esille kirkkojen välisen vastakkainasettelun ja Venäjän vaikutusvallan kasvun kirkon piirissä. Toisaalta Wyon toi esille, miten kreikkalainen papisto oli mukana toiminnassa bulgarialaista väestöä kohtaan. Molemmat tuovat esille, että siviilit kärsivät kapinassa. Toisaalta Wyonin mielestä kapinalliset aiheuttivat harmia osmaneille ja siviiliuhrit voitiin nähdä vapauden hinnan uhreina. Durham nosti esille, kuinka yksipuolisesti kapina nähdään muualla maailmassa ja mihin sitä yritettiin rajata, vaikka ongelmat Balkanilla olivat monimutkaisempia. Durham myös nostaa esiin, etteivät kaikki voineet kouluttaa lastaan siihen kansallisuuteen, mihin halusivat.

1.2 Ilindenin siviilien ja kapinallisten kohtalo

1800-luvulla pieni ryhmä älykköjä alkoi rakentaa perustaa makedonialaiselle identiteetille. Oletettiin, etteivät he olleet bulgarialaisia tai serbejä, vaan oma uniikki kansa ja kieli.⁵¹ Siitä huolimatta 1900-luvun alussa suurin osa makedonialaisista talonpojista oli lukutaidottomia, joille ei ollut kehittynyt selkeää kansallista identiteettiä. Sen sijaan heille oli tullut serbialaisten, bulgarialaisten tai kreikkalaisten kampanjoinnin seurauksena joko serbialainen, bulgarialainen tai kreikkalainen identiteetti.⁵²

⁴⁹ Wyon 1904, 165–166.

⁵⁰ Pablowitch 1999, 179.

⁵¹ Jelavich 1983, 210.

⁵² Dantforth 1995, 56–60.

Durhamin esitti, että Balkanin ongelmat olivat rodullisia, eivät uskonnollisia. Myös muiden kansojen etuja tulisi harkita.⁵³ Durhamin mielestä Balkanin kansat pitäisi jättää rauhaan, jotta ne saisivat kehittyä omalla kansallisella tavallaan sivistysvaltioiksi ilman kenenkään apua.⁵⁴ Jos apua otettaisiin vastaan, menettäisivät Balkanin valtiot vapautensa ulkovalloille. Esimerkiksi hänen mielestään Bulgariaa johdettiin ulkomailta käsin.⁵⁵ Durham oli myös vakuuttunut siitä, että talonpojat olivat vain työkaluja kapinassa. Hän sai vahvistuksen eräältä piispalta, että Bulgariassa propagandan pääkeskus ja Venäjä olivat erittäin tärkeä osa heidän suunnitelmiaan.⁵⁶

Durhamin mukaan monet Balkanin valtioiden ongelmat johtuivat siitä, että ne seurasivat länsimaisia ideoita, jotka eivät sopineet heille tai jotka oli pakotettu omaksumaan liian nopeasti.⁵⁷ Samalla Balkanin tilannetta pyrittiin rajoittamaan pelkästään Makedonian kysymykseen. Silti tämä tilanne ulottui koko Balkanin niemimaalle missä kansat olivat itsenäisiä tai kuuluivat vielä Osmanien valtakuntaan.⁵⁸

Durham kuvaa, että monissa kylissä Makedoniassa kävivät niin sanotut salaiset agentit joko houkuttelemassa lupauksilla tai pakottamassa liittymään kapinaliikkeeseen. Jokaisen perheen piti maksaa raskaita maksuja kapinaliikkeelle. Koska kapina päättyi huonosti kapinallisten osalta, se osoittautui myös heille tuhoisaksi. Yksi syy, miksi kapina epäonnistui, liittyi talonpoikiin. He eivät olleet tottuneet käsittelemään aseita. Talonpoikia johtivat usein opettajat, jotka olivat paremmin koulutettuja aseiden käyttämiseen. Heillä ei kuitenkaan ollut mitään mahdollisuuksia koulutettuja turkkilaisia sotilaita vastaan, jotka kostivat hyökkäämällä kyliin ja ajamalla siviilit pakoon vuorille.⁵⁹

Durhamin mielestä Makedonia oli monelle joustava termi, millä voitiin tietty alue oikeuttaa itselle. Hän tuo esille, että jotkut ihmiset uskoivat Makedonian alueella elävän kansa, jota voi kutsua makedonialaisiksi. Hän piti tärkeänä, että Makedonian alueella elävien kansojen syyt tulisi huomioida. Kaikilla alueen

⁵³ Durham 1905, VII–VIII.

⁵⁴ Durham 1905, 64.

⁵⁵ Durham 1905, 68.

⁵⁶ Durham 1905, 213–214.

⁵⁷ Durham 1905, 25.

⁵⁸ Durham 1905, 15.

⁵⁹ Durham 1905, 141.

roduilla oli murteita ja tapoja, joita oli otettu toisilta roduilta.⁶⁰ Paras esimerkki Balkanin erityispiirteestä on tilanne, missä Durham tapasi miehen.

*I have met was a man who told me that he was a Greek, but he was born in Bulgaria, his father was a Servian, and his children Montenegrins.*⁶¹

Durham kertoo, että talonpoikia syytettiin kapinaan osallistumisesta. Hän ihmettelee Osmanien hallituksen tyhmyyttä siinä, millä tavalla se toimi kapinan suhteen. Hänen mukaansa kristitty talonpoika ei ollut tappelevainen. Jos talonpoika saisi viljellä peltonsa rauhassa ja saisi enemmän tuottoa työstään sekä voisi taata turvallisuuden perheellensä, kapina olisi viimeinen asia, mihin talonpoika ryhtyisi. Silti hallituksen ja kapinallisten terrorisoimana talonpojat nousisivat ja jatkaisivat kapinaan nousemista, kunnes mitään ei olisi jäljellä.⁶²

Wyonin mukaan kapinallisten toimet aiheuttivat osmanisotilaille harmia, mutta samalla viattomat siviilit kärsivät heidän toiminnastaan. Makedonialaiset talonpojat eivät itse halunneet muutosta. He kirosivat kapinallisia, koska kapinalliset kiristivät heiltä rahaa ja vainosivat heitä. Hänen mielestään heitä voidaan pitää vapauden hinnan uhreina, sillä tämän kaltaisessa sodassa monen on uhrauduttava. Kuten aiemmissa turkkilaisten aiheuttamissa verilöylyissä Serbiassa vuonna 1804 ja Bulgariassa vuonna 1876, Länsi-Eurooppa tuli apuun. Silti he olivat vastuunalaisia, koska hirvittävät verilöylyt saivat vain herättämään heidän kiinnostuksensa sorrettuihin rotuihin, eikä ilman eurooppalaisten intressejä Balkanin sorretut kansat voi saavuttaa mitään.⁶³

Wyon kertoo, että kapinan jälkeen osmaniviranomaiset järjestivät tuomioistuimia tuomitukseen kapinaan osallistuneet. Bulgarialaiset talonpojat, joita syytettiin kapinaan osallistumisesta, eivät ymmärtäneet sanaakaan, sillä tuomioistuimet puhuivat vain turkkia. Tuomiot olivat yleensä kuolema tai maanpakolaisuus. Harvoin päästettiin ketään vapaaksi. Tämä oli Wyonin mielestä vain pelkkä muodollisuus, jolla pyrittiin miellyttämään Eurooppaa.⁶⁴

⁶⁰ Durham 1905, 76–77.

⁶¹ Durham 1905, 77.

⁶² Durham 1905, 202.

⁶³ Wyon 1904, 155–156.

⁶⁴ Wyon 1904, 101–104.

Wyon kuvaa Smilevonin kylän tapahtumia, joka antaa yhden hyvän esimerkin kapinan kauheuksista. Smilevonin kylässä osmanisotilaat ja puolisoitilaalliset joukot tuhosivat kylää ja teurastivat yli 200 ihmistä.⁶⁵ Monissa muissakin Monastirin alueen kylissä oli toistunut samanlaiset tapahtumat kuin Smilevonissa. Myös albanialaisjoukot olivat useaan otteeseen auttamassa sotilaita tuhoamaan bulgarialaisia kyliä.⁶⁶ Osmaniviranomaiset selittivät näitä tuhoja sillä, että kylissä asui kapinallisia, jotka olivat osallistuneet kapinaan ja taisteluihin. Harvat aseistautuneet kapinalliset vangittiin elossa.⁶⁷

Smilevo is but one instance of ninety. Soldiers had come fresh from a defeat in the hills, and had suddenly surrounded the flourishing village, setting fire to the outer ring of house. Then, as the frightened inmates rushed into the streets, the shooting began,⁶⁸

Wyonin mukaan Osmaniviranomaiset pyrkivät estämään pääsyä tietyille alueille ja ohjaamaan heitä heille suopeammille alueille. Tällä pyrittiin estämään tiedon leviäminen samalla tavalla muualle maailmaan kuin vuoden 1876 Bulgarian kapinan aikana, etteivät länsimaat puuttuisi tapahtumiin samoin kuin olivat puuttuneet aikaisemmin.⁶⁹ Samalla viranomaiset yrittivät estää hänen vierailunsa kapinallisten luo vuorille vetoamalla, etteivät voi taata hänen turvallisuuttansa. Viranomaiset myös kertoivat, että kapinalliset olisivat uhanneet murhata joko brittiläisen konsulin tai amerikkalaisen lähetysaarnajan. Wyonin mukaan tämä oli yksi osmanien valheista. Myös kapinalliset olivat tästä tuohtuneita, sillä kuten he ilmaisivat asian, heidän pitäisi tappaa ainoat ihmiset, jotka voisivat auttaa heitä ja se tekisi vahinkoa heidän asialleen.⁷⁰ Konsulit eivät voineet vahvistaa, mikä oli puolueetonta tietoa, sillä osmaniviranomaiset ja heidän ystävällismieliset kirjeenvaihtajat syyttivät kapinallisia kapinan tapahtumista. Wyon puolusti kapinallisten toimia kapinassa.⁷¹

⁶⁵ Wyon 1904, 76–82.

⁶⁶ Wyon 1904, 152.

⁶⁷ Wyon 1904, 76–82.

⁶⁸ Wyon 1904, 80–81.

⁶⁹ Wyon 1904, 127–131.

⁷⁰ Wyon 1904, 145.

⁷¹ Wyon 1904, 140.

Wyon kertoo yhden esimerkin turkkilaisten tekemästä julmuudesta, kun he kuulustelivat yhden kylän uhria. Kyläläiset olivat tarjonneet vieraanvaraisuutta ja lepoa, mutta kylään päästyään sotilaat olivat alkaneet ampua. Turkkilaiset väittivät, että bulgarialaiset olivat ampuneet heitä. Tämä oli valhe Wyonin mukaan, sillä kyläläiset olivat kreikkalaisia.⁷²

*The soldiers set fire to our houses, and as we ran out we were bayoneted on the streets or shot down in the fields. ... There was a girl with five bullets wounds- I counted them afterwards- outraged by three soldiers, and then she died.*⁷³

Wyon tuo esille, että vihanpito tai erimielisyydet näkyivät parhaiten sairaaloissa. Kaikki sairaalat eivät tarjonneet apua kaikille. Moni ei päässyt sairaalaan etnisyytensä vuoksi. Esimerkiksi sairaala saattoi olla tarkoitettu kreikkalaisille, jolloin sinne ei ollut bulgarialaisilla asiaa. Heidät käännytettiin muualle. Jos ei päässyt kreikkalaiseen sairaalaan, saattoi päästä turkkilaiseen sairaalaan, jos heitä sinne vastaanotettiin.⁷⁴

Talonpoikia syytettiin kapinasta ja heidät tuomittiin tuomioistuimissa. Tuomio oli yleensä kuolema, harvoin pääsi vapaaksi. Kapinallisia syytettiin erilaisista asioista, jotka eivät välttämättä pitäneet paikkaansa. Osmanisotilaat myös kostivat kapinallisten toimet hyökkäämällä kyliin ja ajamalla siviilit pois kylistä. Vihanpitoa näkyi myös sairaaloissa. Joihinkin sairaaloihin eivät päässeet tietyn etnisyyden omaavat henkilöt. Wyon tuo esille, kuinka sotilaat tuhosivat kyliä ja järjestivät tuomioistuimia, joissa syytettiin talonpoikia. Durham toisaalta tuo esille, kuinka kapinalliset pyrkivät vaikuttamaan kyläläisiin. Molemmat tuovat esiin, että talonpojat kärsivät kapinallisten toimista. Wyonin mielestä nämä uhraukset olivat vapauden hinnan uhreja. Wyon toi esille, kuinka osmaniviranomaiset pyrkivät estämään tiedon kulkua ja valehtelivat myös hänen mukaansa. Durhamin mukaan Makedonian ja koko Balkanin ongelmat johtuivat länsimaisista ideoista, jotka eivät sopineet hänen mielestään Balkanin kansoille. Myös muiden kansojen edut tulisi huomioida. Wyon ei tuo mitään

⁷² Wyon 1904, 97.

⁷³ Wyon 1904, 97.

⁷⁴ Wyon 1904, 99–100.

tällaista esille, vaan hänen mukaansa Balkanin kansat eivät voi saavuttaa mitään ilman Euroopan imperiumin intressejä.

2. ALBANIAN KYSYMYS – ALBANIALAISTEN IDENTITEETTIÄ RAKENTAMASSA

Molemmat kirjailijat toivat esille kirjoissaan Albanian kysymyksen. Esimerkiksi Durham halusi nähdä, miltä Albanian poliittinen tilanne siellä päin näytti, kun hän oli nähnyt Makedoniassa ”bulgarian makedonian”.⁷⁵

Ennen vuotta 1878 moni albanialainen ei ajatellut Albaniaa itsenäisenä valtiona. Tuon vuoden jälkeen moni alkoi ajatella täydellistä itsenäisyyttä osmaneista. Albanian itsenäisyyttä ajavia yhteisöjä ja liikkeitä perustettiin muun muassa Italiaan, Egyptiin ja Bulgariaan.⁷⁶ Tärkein albanialaisyhteisö oli Konstantinopolissa. Sillä oli suora yhteys Albaniaan, jossa sosiaalinen poliittinen eliitti hoiti heidän liiketoimintaansa siellä.⁷⁷ Itsenäisyyttä ajavista yhteisöistä huolimatta monet albanialaiset olivat uskollisia sulttaanille myös kristityt albanialaiset.⁷⁸

2.1 Albanian liike

League of Prizrenin tarkoituksena oli torjua Balkanin slaavien ja ulkovaltojen yritys saada Albania, ettei heidän maataan jaettaisi. He pitivät Albanian valtioon kuuluvaksi neljää provinssia, jotka olivat Janina, Kosovo, Monastir ja Shkodër. Kyseisissä provinseissa oli muitakin kansallisuuksia, ja muillakin Balkanin valtioilla oli omia vaatimuksia kyseisiin alueisiin.⁷⁹ Liigalla ei ollut minkäänlaisia itsenäisyyspyrkimyksiä. Vuonna 1879 liiga esitti viisi vaatimusta osmaneille: koko Albania haluttiin yhdeksi provinssiksi, provinssin virkamiehet puhuisivat albaniaa, he itse valitsisivat virkamiehet, albanian kielen opetus kouluihin ja osan provinssin tuloista he käyttäisivät itse. Tätä ei osmanihallinto hyväksynyt.⁸⁰ Vaikka moni ajatteli itsenäisyyttä, harva albanialainen halusi Osmani-imperiumin kaatuvan. He eivät halunneet nähdä Albaniaa ilman osmaneja. Kumminkin 1900-luvun vaihteessa autonomian idea oli juurtunut Etelä-

⁷⁵ Durham 1905, 207.

⁷⁶ Malcolm 1998, 219.

⁷⁷ Malcolm 1998, 219.

⁷⁸ Malcolm 1998, 221.

⁷⁹ Jelavich 1983, 84.

⁸⁰ Vickers 1995, 34.

Albaniaan ja kouluttautuneisiin. Sen sijaan Pohjois-Albanialaiset sekä maanomistajat Keski-Albaniassa ja Kosovossa halusivat pitää yllä nykyistä rakennetta.⁸¹

The League of Prizen perusti vuonna 1879 Konstantinopoliin kirjapainon painamaan kirjoja albaniaksi. Heitä autoivat saksalaiset ja italialaiset oppineet. Viranomaiset sulki kirjapainon vuonna 1881. Italiaan emigroituneet albanialaiset tutkivat Albanian historiaa ja kieltä osoittaakseen todisteita Albanian identiteetistä. Kreikkalaisvaikutuksen kasvun pelossa ja sen estämiseksi päätettiin perustaa Albaniaan koululaitos, ja ensimmäinen albanialainen koulu tuli vuonna 1887 Korçée:n. Tällä ei kuitenkaan pyritty vahvistamaan albanialaisten omaa identiteettiä. Ennen pitkää osmaniviranomaiset alkoivat pelätä, että Albanian liike tulisi kumoukselliseksi, jolloin hallinto kielsi Albaniasta koulut ja julkaisut vuonna 1902.⁸²

Vuosina 1897 ja 1899 kokoontuivat albaanijohtajat luomaan albaaniohjelmaa. Kokouksissa ei sovittu yleistä ohjelmaa. Sen sijaan sovittiin, että kehitetään kaikkia viittä provinssia, joissa asui albaaneja. Aiempien neljän provinssin lisäksi otettiin Salonican provinssi. Molempien kieliä albaniaa ja turkkia voitiin opettaa kouluissa. Turkki olisi virallinen kieli provinsseissa. Radikaalimmat albaanijohtajat halusivat neljä provinssia kokonaisuudessaan autonomisen hallinnon alle, missä albanian kieli olisi virallinen hallinnossa ja kouluissa. Tämä radikaalimpi ohjelma sai eniten kannatusta. Tätä liikettä alettiin kutsua uudeksi Albanian liigaksi, joka oli jatkoa League of Prizrenille, jonka toiminta loppui lyhyeen, kun viranomaiset teloittivat sen johtajan.⁸³

Kuten Makedoniassa myös Albaniassa pyrkivät eri Balkanin valtiot ja osa Euroopan suurvalloista vaikuttamaan Albanian alueeseen. Näitä olivat Serbia, Kreikka, Italia ja Itävalta-Unkari. Vuonna 1897 käytiin Kreikka-Turkin sota, missä albaanit jakaantuivat kahtia. Etelä-Albania oli lojaali osmaneille sodassa. Pohjois-Albania sen sijaan ei, jolloin muslimien ja kristittyjen suhteet huononivat. Sodan loppuvaiheessa tulivat mukaan Itävalta ja Italia. Itävalta toivoi

⁸¹ Pablowitch 1999, 150.

⁸² Pablowitch 1999, 149.

⁸³ Jelavich 1983, 86.

autonomista Albaniaa esteeksi Serbian ja Montenegron pääsulle Adrianmerelle.⁸⁴

Keväällä 1903 Kosovossa tapahtui kapina, jossa albanialaiset vaativat parempia oloja ja olivat vihaisia despootti sulttaanille Abdul Hamidille.⁸⁵ Viimeisin sysäys albanialaiselle nationalismille oli liindelin kansannousu 1903. Koska albanialaiset kokivat olevansa tässä tilanteessa todellisessa vaarassa, he perustivat armeijan ja hyökkäsivät bulgarialaisia, serbialaisia ja kreikkalaisia terroristiryhmiä vastaan. Marraskuussa vuonna 1905 joukko nuoria intellektuelleja perustivat salaisen seuran Albanian vapautuskomitean, Monastiriin.⁸⁶

Wyon tunnustaa avoimesti, että oli ennakkoluuloinen albanialaisia kohtaan ennen kuin suoritti pienen matkan Albaniaan. Hänen mukaansa albanialaiset olivat tietoisia eurooppalaisvaltojen erityisesti Venäjän, Itävallan ja Italian poliittisista intresseistä. Saksalla ja Ranskalla oli myös tietyiltä osin poliittisia intressejä Albaniaan. Englanti oli ainoa, jolla ei ollut poliittisia intressejä Albaniaa kohtaan, joten englantilainen pystyi matkustamaan riskittömämmin Albanian alueella.⁸⁷

Durhamin mukaan pian olisi nähtävissä Albanian liikkeen tuloksia, sillä heidän joukossaan ei ollut mitään uskonnollista vihaa. Liike organisoitui ja lujittui, jotta Albania olisi vapaa.⁸⁸ Hän tuo esille useaan otteeseen, että koko Albania halusi itsenäisyyttä. Oman kapinan aloittaminen pelotti, sillä se olisi saattanut johtaa Balkanin slaavilaisten kansojen aluelaajennuksiin Albanian alueelle tai Euroopan valtioiden väliintuloon. Tällöin he joutuisivat Venäjän, Itävalta-Unkarin tai Italian vallan alle, sillä nekin havittelivat Balkanin slaavilaiskansojen lisäksi Albaniaa.⁸⁹ Myös moni valakialainen kannatti Albanian itsenäisyyttä.⁹⁰

Wyon piti Albanian tulevaisuutta Balkanin kysymyksen ratkaisevana kohtana. Makedonian kysymys vaikutti tässä suhteessa merkitsemättömältä. Jos Makedonia saisi autonomian, joka hänen mukaansa tapahtuisi ennemmin tai

⁸⁴ Pablowitch 1999, 149.

⁸⁵ Vickers 1995, 48.

⁸⁶ Jelavich 1983, 87.

⁸⁷ Wyon 1904, 397–398.

⁸⁸ Durham 1905, 305–306.

⁸⁹ Durham 1905, 234–235.

⁹⁰ Durham 1905, 332.

myöhemmin, Albania jäisi erilleen Turkista ja olisi silloin uhka Balkanin rauhalle.⁹¹ Hänen mukaansa osmanit eivät kohdelleet albanialaisia hyvin. He esimerkiksi keskeyttivät yhden kylän rukoushetken ja laittoivat albanialaiset makaamaan maahan. Wyon ihmetteli, mikseivät albanialaiset nousseet kapinaan, koska osmanit eivät epäröisi tappaa heitä.⁹²

Durhamin mukaan albanialaiset ajattelivat Makedonian kuuluvan itselleen. Se oli kuulunut albaaneille ennen kuin kukaan bulgarialaisista oli astunut jalallaan sinne. Nyt Bulgaria yritti Venäjän avustuksella vakuuttaa muun Euroopan siitä, että Makedonia kuuluisi heille. Eurooppa kutsui bulgarialaisia patriooteiksi, kun he tappoivat meitä ja tuomitsivat meidät, jos me kostimme takaisin.⁹³ Hän tuo esille, ettei kaikkialla Albaniassa pidetty bulgarialaisista:

*Bulgarians are not beloved in Korche, the trade of which suffered much last year when the roads to Salonika and Monastir were infested by Bulgarian bands, and almost unpassable for many months.*⁹⁴

Durhamin mielestä todellisuudessa Balkanin niemimaalla taistelivat pääasiallisesti Itävalta-Albania vastaan Venäjä-Bulgaria. Albanialaiset vanhoivat, että Venäjä edisti Etelä-Albanian liittämistä Kreikkaan. Loput niemimaasta jaettaisiin Venäjän näkemyksen mukaan.⁹⁵

Albanialaiset eivät halunneet itsenäistyä Osmanivaltakunnasta. Osmanivaltakunnan heiketessä ja muiden Balkanin slaavikansojen pelossa, albanialaiset perustivat League of Prizenin, jonka tarkoituksena oli koota koko Albania yhteen, kehittää sitä ja suojella muiden valtioiden valloitusyrityksiltä. Tästä alkoi kehittyä Albanian liike. Osmanihallinto alkuun hyväksyi liigan kehitysehdotuksia, mutta pian se alkoi perua niitä, etteivät albanialaisten itsenäisyysajatukset kasvaisi. Myös muut valtiot pyrkivät estämään omilla toimillaan albanialaisten omaa kehitystä. Molemmat tuovat esille, että Balkanin slaavikansat ja Euroopan imperiumit halusivat Albanian alueen itselleen. Durham ei tuo Albanian kysymyksen tärkeyttä esille. Sen sijaan hän tuo esille,

⁹¹ Wyon 1904, 5.

⁹² Wyon 1904, 428.

⁹³ Durham 1905, 237.

⁹⁴ Durham 1905, 254.

⁹⁵ Durham 1905, 332.

kuinka albanialaisia ei yhdistä uskonnolliset tekijät vaan muut tekijät, kuten Albanian liike. Hän tuo esille monta kertaa, että albanialaiset halusivat itsenäisyyden, koska he pelkäsivät, että Eurooppa antaisi heidän maansa slaavikansoille. Näitä asioita Wyon ei mainitse ollenkaan, vaikka hän pitääkin Albanian kysymystä ratkaisevimpana Balkanin tulevaisuuden kannalta.

2.2 Albanian kansan elpyminen – koulutus ja kielikysymys

Kielikysymys osoittautui vaikeaksi, koska koulutus oli järjestetty Albaniassa uskontokunnittain muslimeilla turkiksi, ortodokseilla kreikaksi ja katolilaisilla italiaksi joskus myös albaniaksi. Tämä koulutusjärjestelmä sopi hyvin uskonnollisille johtajille kuin myös viranomaisille. Albanian kansallinen elpyminen ei ollut helppoa, sillä ei ollut yhteistä uskontoa tai maantieteellistä keskusta. Kuten aiemmin on mainittu, albanialaiset elivät eri provinseissa. Ainoa yhdistävä tekijä oli kieli, jolla tosin ei ollut yleistä kieliooppia tai hyväksytyjä aakkosia. Kansallinen aktiivisuus ohjattiin kohti kulttuuria, ei poliittista kenttää kohti. Tarkoituksena oli elvyttää kieli ja turvata koulutus, koska koulut oli järjestetty joko turkin tai kreikan kielillä, ei yhtään albaniaksi.⁹⁶ Durhamin mielestä kieli oli osa kansallista kysymystä.⁹⁷

Durham mainitsee poikakoulut ja niiden lopetuksen. Poikakoulujen lisäksi oli myös tyttökoulu Korché:ssa. ”Se oli ainoa tunnustettu koulu koko Etelä-Albaniassa, missä albanialaiset lapset voivat oppia lukemaan ja kirjoittamaan äidinkieltään.”⁹⁸ Tyttökoulu oli toistaiseksi selviytynyt itävaltalaisien ja amerikkalaisten suojeluksen alla. Korché oli yksi alueista, jonka Kreikka halusi liittää itseensä. Tämän takia kreikkalainen piispa vastusti Albanian kansankielen opetusta Korchéssa.⁹⁹

Durham tuo esille, että Elbasanissa Kreikan kirkko teki suuria kreikkalaistavia ponnistuksia kouluissa, mikä aiheutti tyytymättömyyttä albanialaisissa. Siellä yritettiin perustaa yhtenäistä kirkkoa ja koulua, joissa opetus ja rukoilu tapahtuisi albaniaksi Itävallan suojeluksessa. Isänmaallisuus liekehti alueella vahvemmin

⁹⁶ Jelavich 1983, 85–86.

⁹⁷ Durham 1905, 234.

⁹⁸ Durham 1905, 253.

⁹⁹ Durham 1905, 253.

kuin uskonnollinen oppi. Monet kristityt olivat julistautuneet roomalaiskatolisiksi. Ortodoksikirkko tarkoitti heille Venäjää tai Kreikkaa ja hirmuvaltaa. Katolilainen kirkko tarkoitti lännessä koulutettuja miehiä ja sivilisaatiota.¹⁰⁰

Durhamin mukaan albaaneilla oli epäluottamusta osmanien hallintoa kohtaan. Hänen mukaansa albaanit olivat aina albaaneja ja uskonto tuli sen jälkeen. Kun taas muslimi bulgarialaisilta ja serbeiltä oli viety kansallisuus pois. Turkki ei voinut tarkoittaa kaikkia Balkanin alueen muslimeja eikä sillä hänen mielestään ollut mitään tekemistä rodun kanssa.¹⁰¹ Hänen mukaansa albanialaisten keskuuteen kuului heimojen väliset taistelut. Kristityt voivat taistella kristittyjä vastaan ja muslimit muslimeja. Albaanien pelkona oli, että panslavismin paineen alla Eurooppa antaisi lisää maata slaaveille. Slaaveilla oli myös vanhaa rotuvihaa albaaneja kohtaan. Yhteisen vihollisen edessä yhdistyivät albaanikristityt ja -muslimit. Hänen mielestään joillekin kansakunnille uskonto oli yhdistävä tekijä. Sen sijaan albaanien erityisenä etuna muihin kansoihin oli, että heille uskonto ei ollut määrittävä tekijä.¹⁰²

Wyonin mukaan albanialaiset eivät halunneet, että itävaltalaiset tai italialaiset hallitsisivat heitä. Molemmat valtiot harjoittivat omaa propagandaansa alueella, jolla ei ollut hänen mielestään vaikutusta albanialaisiin.¹⁰³ Durhamin mukaan Albania oli Itävalta-Unkarin, Italian ja Kreikan mielenkiinnon kohteena. Propagandaa harjoitettiin koulun ja kielen avulla. He perustivat Albaniaan kouluja, lähetystöjä ja postitoimistoja. Kreikka oli valtioista aktiivisin toimija.¹⁰⁴

Albaniassa koulutus oli tärkeä albanialaisille, koska se auttaisi albanialaisten kansallista elpymistä ja kieli oli ainoa yhdistävä tekijä. Kielellä ei vain ollut yleistä kielioppia tai hyväksytyjä aakkosia. Euroopan valtiot pyrkivät omilla toimillaan kehittämään aluetta, jotta alueen saisi helpommin liitettyä myöhemmin itselleen. Wyon tuo esille vain, ettei eurooppalaisten propaganda vaikuttanut albanialaisiin. Myös Durham mainitsee eurooppalaisten toimet. Hänen mielestään albanialaisten yhdistävä tekijä oli kieli uskonnon sijaan. Hän tuo koulut esille, joita Wyon ei tuo ollenkaan esille.

¹⁰⁰ Durham 1905, 331.

¹⁰¹ Durham 1905, 242.

¹⁰² Durham 1905, 243.

¹⁰³ Wyon 1904, 5.

¹⁰⁴ Durham 1905, 302–303.

LOPPULAUSE

Tutkimuksessani tarkastelin Makedonian ja Albanian etnis-poliittista tilannetta vuosina 1903–1904 Reginald Wyonin ja Edith Durhamin tulkintojen kautta. Kun Osmanivaltakunta alkoi heiketä 1800-luvulla, Balkanin niemimaalla alkoivat kansat albaaneja lukuun ottamatta haluta itsenäisyyttä. Myös Euroopan imperiumit omilla intresseillään pyrkivät vaikuttamaan Balkanilla. Myöhemmin alkoivat myös albanialaiset harkita itsenäisyyspyrkimyksiä, kun huomasivat, etteivät osmanit kykenisi turvaamaan heidän erityisasemaansa Balkanilla. Taustalla oli myös pelko, että muut valtiot valloittaisivat Albanian. Vuonna 1876 Balkanilla tapahtui Bulgarian kapina, joka johti Venäjä-Turkin sotaan 1877–1878. Muut Euroopan valtiot eivät hyväksyneet rauhansopimusta. Järjestettiin Berliinin Kongressi, jossa ei otettu huomioon Balkanin kansoja. Kongressin jälkeen tuli Makedonian kysymys esiin. Makedoniasta kiistelivät Bulgaria, Serbia ja Kreikka. Albaniasta kiistelivät Kreikka, Serbia, Itävalta-Unkari ja Italia. Elokuussa vuonna 1903 Makedoniassa tapahtui Ilinden-Preobrazhenien kansannousu, jonka osmanit tukahduttivat raa’asti.

Vertaillessani Durhamin ja Wyonin tulkintoja Makedonian ja Albanian tilanteesta etnisistä ryhmistä näkyivät bulgarialaiset, kreikkalaiset, serbialaiset, albanialaiset ja valakialaiset. Vastakkainasettelua etnisten ryhmien välillä oli paljon. Bulgarialaisilla ja kreikkalaisilla oli kirkollisia kiistoja. Albanialaiset vihasivat bulgarialaisia, eivätkä he olleet kaikkialle tervetulleita. Myös sairaaloissa näkyi vihanpito, sillä etnisyyden perusteella ei välttämättä päässyt sairaalaan sisään. Ulkovalloista erityisesti Venäjä, Itävalta-Unkari ja Italia olivat aktiiviset toimijat. He pyrkivät vaikuttamaan koulujen, kirkkojen ja lähetystöjen kautta Balkanin kansoihin.

Molemmat painottivat kirjoissaan eri asioita. Wyon toi enemmän esille, mitä hirmutekoja osmanit tekivät Makedoniassa ja miten he pyrkivät estämään tiedon kulkua muualle maailmaan. Molemmat toivat esiin, kuinka uskonnolliset kiistat vaikuttivat ihmisten toimintaan Makedoniassa ja Albaniassa. Durham painotti enemmän siviilien kohtaloa ja heidän tilannettaan kapinallisten ja koulutuksen osalta. Durham toi varsinkin Albanian yhteydessä esille Albanian itsenäistymishalut ja albanialaisia suurin yhdistävä tekijä heimojen osalta oli kieli,

vaikkei sillä ollut hyväksyttyä kielioppia. Durham ei tuonut Albanian kysymyksen tärkeyttä kovin paljon esille, mutta Wyon puolestaan piti Albanian kysymystä kaikkein tärkeimpänä Balkanin tilanteen kannalta. Makedonian osalta molemmat pitivät Makedoniaa maantieteellisenä paikkana, jossa asui eri etnisyyksiä, eikä ollenkaan makedonialaisia ihmisiä. Erottavampana tekijänä oli kirjoittajien välillä se, että Durhamin mielestä Balkan pärjäisi paremmin ilman länsimaisia ideoita ja niiden sekaannusta alueelle, kun taas Wyonin mielestä Balkanin kansat eivät voisi saavuttaa mitään ilman länsimaitten apua.

Yhtenä jatkotutkimuksen aiheena voisi olla, mikseivät Euroopan valtiot puuttuneet Ilindenin tapahtumiin verrattuna vuonna 1876 tapahtuneeseen Bulgarian kansannousuun. Toisena jatkotutkimuksen aiheena voisi olla miksei Bulgaria puuttunut Ilindelin kapinaan, vaikka he tukivat joitain makedonialaisia liikkeitä sekä ajattelivat Makedonian kuuluvan Bulgariaan.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I Painetut Lähteet

Durham, Mary Edith 1905: *The Burden of the Balkans*. Thomas Nelson & Sons.

Wyon, Reginald 1904: *The Balkans from within*. J. Finch & co.

II Tutkimuskirjallisuus

Anderson, Benedict 2007: *Kuvitellut Yhteisöt: nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Vastapaino.

Danforth, Loring M. 1995: *The Macedonian Conflict; Ethnic Nationalism In A Transnational World*. Princenton University Press.

Gallagher, Tom 2005: *Outcast Europe: the Balkans 1789-1989 From the ottomans to Milosevic*. 2. painos, Routledge.

Gewehr, Wesley M. 1967: *The Rise of Nationalism in the Balkans, 1800-1930*. 2. painos, Archon Books.

Jelavich, Barbara 1983: *History of the Balkans twentieth century*. Cambridge University Press.

Kocka, Jürgen 2003: "Comparison and Beyond" *History and Theory*, 42, February 2003, s. 39-44. Wesleyan University.

Malcom, Noel 1998: *Kosovo a short history*. Macmillan Press.

Pablowitch, Stevan K. 1999: *History of Balkans 1804-1945*. Addison Wesley.

Poulton, Hugh 2000: *Who are the Macedonians?* 2painos, Hurst & Company.

Troebst, Stefan 2001: *IMRO + 100=FYROM? The politics of Macedonian historiography*. Edited by James Pettifer, *The new Macedonian question*. Palgrave.

LIITE 1.

Macedonia in South-eastern Europe

Lähde: Poulton 2000, xiii.